

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

speech, who weigh their words, recognizing respectful speech and its opposite. As is written, “And you will choose the language of the cunning.” (Job 15:5) And it says, “and my lips will speak clear knowledge.” (ibid., 33:3) And it says, “The tongue of the righteous is choice silver.” (Proverbs 10:20)

לְשׁוֹן כְּבוֹד הוּא דְרָף הַדְּבוּר וְהַשִּׁיחָה אֲשֶׁר דְּרָכוּ בָּהּ נִקְיֵי הַדְּעוּת וּמַדְבְּרֵי צַחוּת וְהֵם שׁוֹקְלִים וּמַכִּירִים אִי זֶה לְשׁוֹן כְּבוֹד וְאִין זֶה תַּמּוּרְתוֹ כְּמוֹ שְׁפָתוֹב (אִיּוֹב פו) וְתַבְחָר לְשׁוֹן עֲרוּמִים. וְנֶאֱמַר (שֵׁם לג) וְדַעַת שְׁפָתַי בְּרוּר מִלְלוֹ. וְנֶאֱמַר (מְשָׁלִי י) כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צְדִיק;

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 7

(1) If they have wine, a cup that contains a *revi't* or more is brought, and they [also] bring spices. He holds the wine in his right hand and the spices in his left hand, reciting the blessing after the meal. Afterwards, he recites the blessing on the wine, followed by the blessing on the spices. If the spices are fragrant oil or the like, he daubs it onto the head of the waiter. But if the waiter is a Torah scholar, he daubs it onto the wall, so that he [the scholar] should not go out into the street, perfumed. (2) Even though the blessing after a meal does not require wine, if he said the blessing over wine, according to the practice that we have described, he must wash the cup used for the blessing on the inside and rinse it on the outside. He then fills it with undiluted wine, and when he reaches the blessing of the land, he inserts a bit of water into the cup, so that it will be pleasant to drink. While reciting the blessing after the meal over a cup of wine, conversation is not permitted; rather everyone is silent until the blessing after the meal and the blessing of the wine are concluded and then, they may drink.

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ז

א אם הי'ה שם יין מביאין כוס מחזיק רביעית או יתר על רביעית ומביאין בשמים ואוחז את היין בימינו ואת הבשמים בשמאלו ומברך ברכת המזון ואחר כך מברך על היין ואחר כך מברך על הבשמים. אם היו הבשמים שמן ערב וכיוצא בו טחו בראש השמש. ואם הי'ה השמש תלמיד חכם טחו בכתל כדי שלא יצא מבשם לשוק; ב אף על פי שאין ברכת המזון צריכה יין. אם בר על היין כמנהג שאמרנו צריך שידח כוס של ברכה מבפנים ולשטף אותו מבחוץ וימלאנו יין חי וכוון שהגיע לברכת הארץ נותן לתוכו מעט מים כדי שיהא ערב לשתייה. ואין משיחין על כוס של ברכת המזון אלא הכל שותקין עד שתכלה ברכת המזון וברכת היין וישתו;

BERAKHA FOR THURSDAY NIGHT

וזאת הברכה ליל ששי

צירוף יהוה

ששי כז מענה אלהי קדם ומתחת זרעת כו מדור אלהא די מלקדמין

(27) Which are the abode for the God Who precedes all, and below, are

RASHI

רש"י

(27) מענה אלקי קדם — [This verse follows on from the previous one, and has the meaning:]

(כז) מענה אלהי קדם. למען הם השחקים לאלהי

בְּמִימְרָהּ מִתְעַבֵּד עֲלֵמָא וְתִרְיָד
 מִקְדָּמָךְ סְנָאָה וְאָמַר שְׂצִי:
 כַּח וְשָׂרָא יִשְׂרָאֵל לְרַחֲצָן
 בְּלַחֲוֹהֵי כְּעֵין בְּרַפְתָּא
 דְּבִרְכָנֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא
 עֲבָדָא עֲבוּר וְחָמַר אֲף שְׂמַיָּא
 דְּעֲלוּיָהוֹן יִשְׂמִשְׁנוּן בְּטִלָּא:
 כַּט טוּבְךָ יִשְׂרָאֵל לֵית דְּכֹתָךְ עֲמָא דְפִרְקָנָה מִן קָדָם יִי תְקִיף בְּסַעֲדָךְ וּדְמִן קְדָמוּהֵי נִצְחָן גְּבִירוּתָךְ וַיִּכְבְּדוּן

עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשָּׁמַד:
 כַּח וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב
 אֶל-אַרְצוֹ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶף-שָׁמַיִם יַעֲרֹפוּ-
 טל: כַּט אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ עִם נוֹשַׁע

[subdued] the mighty ones of the world. He expelled the enemy from before you, and said, Destroy! (28) And Israel dwelled safely and solitarily in a Land of grain and wine, as Yaakov [blessed], and also, their heavens drip dew.

RASHI

The skies are an abode for God who preceded (קדם) all other deities. He selected the skies [above] as His residence and abode, while all the mighty men live below Him. — זרעת עולם — [Literally, “The (strong) arms of the world.” This refers to] Sichon, Og and the kings of Canaan, who were [considered] the strength and might of the world. Therefore, despite themselves, they will tremble and quake, and their power will dwindle before God — the fear of one above always falls upon the one below, and thus, He to whom belongs power and might [above], is there to help you. He expelled the enemy from before you —

רש"י
 קָדָם, שְׁקָדָם לְכָל אֱלֹהִים, וּבָרַר לוֹ שְׁחָקִים לְשַׁבְתּוֹ וּמַעֲוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מַעֲוֹנָתוֹ כָּל בְּעָלֵי זְרוּעַ שׁוֹכְנִים: זְרַעַת עוֹלָם. סִיחוּן וְעוֹג וּמַלְכֵי כְּנָעַן, שְׁהִיֵּי תְקִפּוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ עַל פְּרָחֵם יִחַרְדּוּ וַיִּזְוַעוּ, וְכַחֵם חֲלַשׁ מִפְּנֵי, לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבוּהָ עַל הַנְּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהַכַּח וְהַגְּבוּרָה שָׁלוֹ בְּעִזְרָךְ: וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ אוֹיֵב. וְאָמַר לָךְ הַשָּׁמַד אוֹתָם: מַעֲנָה. כָּל תְּבָה שְׁצִרְיָכָה לְמַד בְּתַחֲלָתָהּ, הַטִּיל לָהּ ה' אֶת בְּסוּפָהּ: (כַּח) בְּטַח בְּדָד. כָּל יָחִיד וַיִּחַיד, אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מִפּוֹרְרִין, וְאִין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלִישֵׁב יָחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב: עֵין יַעֲקֹב. כְּמוֹ, 'וְעֵינֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלַח', כְּעֵין הַבְּרָכָה שֶׁבְּרַכָּה יַעֲקֹב, לֹא כְּבָדָד שְׁאָמַר יִרְמְיָהּ "בְּדָד יִשְׁבְּתִי" אֶלָּא כְּעֵין הַבְּטָחָה

saying to you: “Destroy them!” מענה — Every word that requires ל as a prefix [meaning “for” or “to”], can instead have a ה as a suffix [and the meaning is identical. Thus, here, the word מענה is equivalent to למען, meaning “for an abode”] (Yevamot 13b). (28) Safely and solitarily — meaning: Every single individual [will dwell safely] — each man under his own vine and his own fig tree. [And their security will be so sound, that] they will have no need to live together in one group, for fear of the enemy — rather, [they will live in safety, even though they will be] spread out separately from one another. עֵין יַעֲקֹב — [The word עֵין, has the same meaning here] as in the verse [referring to the mannah] (Numbers 11:7), “And its appearance was like (כְּעֵין) that of crystal.” [So, our verse comes to teach us that the blessing here, of Israel dwelling בְּדָד] is like the blessing imparted by Yaakov, and not like the [meaning of the word בְּדָד] used by Yirmiyahu (Jeremiah 15:17), “I dwelled alone (בְּדָד);” rather, [the word בְּדָד here has the same meaning] as in the promise [of secure dwelling] that Yaakov made to them [Yosef

סָנְאָךָ לְךָ וְאֵת עַל פְּרִיקַת
צְוָאֲרֵי מַלְכֵיהוֹן תְּדַרְךָ: א וּסְלִק
מֹשֶׁה מִמִּישְׂרָא דְמוֹאָב לְטוֹרָא
דְנָבו רִישׁ רְמֵתָא דִּי עַל אֲפִי
יְרֵחוֹ וְאַחֲזִיחָהּ יִי יְת כָּל אַרְעָא
יְת גְּלָעַד עַד דָּן: ב וְיְת כָּל
נַפְתָּלִי וְיְת אַרְעָא דְאֶפְרַיִם

בִּידוֹה מִגֵּן עֶזְרָךְ וְאֲשֶׁר־חָרַב גְּאוֹתֶיךָ
וַיִּפְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לְךָ וְאֵתָה עַל־בְּמוֹתִימוֹ
תְדַרְךָ: ס שְׁבִיעֵי לַד א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת
מוֹאָב אֶל־הַר נָבוֹ רֹאשׁ הַפְּסִגָה אֲשֶׁר
עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיֵּרְאֶהוּ יְדוֹה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ
אֶת־הַגְּלָעַד עַד־דָּן: ב וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי

(29) Fortunate are you, O Israel! Who is like you, O people whose salvation is through the Lord, the Shield Who helps you, your majestic Sword! Your enemies will lie to you, but you will tread upon their heights. **34** (1) And Moshe went up from the plains of Moav to Mount Nevo, [to the] top of the summit facing Yericho. And the Lord showed him all the Land: The Gil'ad until Dan, (2) And all [the land of] Naftali, and the land of Efraim and Menashe, and all

RASHI

and his brothers] (Genesis 48:21), “And God will be with you, and bring you back to the Land of your fathers.” [Thus, the word בוד in our verse means that each man will dwell solitarily, i.e., separate from his neighbor, in complete security, rather than meaning “alone.”] (Sifrei 33:28). יערפו — [means: The heavens] will drip [dew]. **And also, their heavens will drip dew** — [Why does the verse say “also”? It means:] Also, Yitzchak's blessing will be added to that of Yaakov, which states (Genesis 27:28), “And the God will give you from the dew of the heavens.” (ibid.) **(29) Fortunate are you, O Israel** —

רש"י
שְׁהִבְטִיחֶם יַעֲקֹב, “וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהָשִׁיב אֹתְכֶם
אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם:” יַעֲרֹפוּ. וְשִׁיפוּ: אִף שְׁמוֹי יַעֲרֹפוּ
טָל. אִף בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק, נוֹסֶפֶת עַל בְּרַכְתּוֹ שֶׁל
יַעֲקֹב, “וַיִּתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם” וְגו':
(כט) אֲשֶׁרִיף יִשְׂרָאֵל. לְאַחַר שִׁפְרַט לְהֵם הַבְּרָכּוֹת,
אָמַר לוֹ, מַה לִּי לְפָרוֹט לְכֶם, כָּלֵל דְּבַר, הַכֹּל שֶׁלְכֶם:
אֲשֶׁרִיף יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹהוּ. תְּשׁוּעַתְךָ בְּה', אֲשֶׁר הוּא
מִגֵּן עֶזְרָךְ, וְחָרַב גְּאוֹתֶיךָ: וַיִּפְחָשׁוּ אֵיבֶיךָ לְךָ. כְּגוֹן
הַגְּבֻעוֹנִים שֶׁאֲמָרוּ “מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה מֵאֵד בָּאוּ עִבְדֶיךָ”
וְגו': וְאֵתָה עַל בְּמוֹתִימוֹ תְדַרְךָ. כְּעֵנִין שְׁנֵאמַר,
“שִׁימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צְוָאֲרֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה:”
(א) מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל הַר נָבוֹ. כְּמַה מְעֻלוֹת הֵיךְ,
וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְעָה אַחַת: אֵת כָּל הָאָרֶץ. הָרְאָהוּ

After Moshe specified the blessings to Israel, he said to them, “But do I really need to specify all the details?! In general: Everything is yours!” **Fortunate are you, O Israel. Who is like you ... !** — Your salvation depends on God, Who is the Shield that helps you, and the Sword of your majesty. **Your enemies will lie to you** — Like, for instance, the Giv'onites, who [lied to you,] saying (Joshua 9:9), “Your servants have come from a very distant land ...”. **And you will tread upon their heights** — [The meaning here is: “And you will crush their neck underfoot,”] similar to the verse (Joshua 10:24), “Place your feet upon the necks of these kings!” **34** (1) **From the plains of Moav to Mount Nevo** — There were several levels [leading up from the plain to the summit], but Moshe covered them with one step (Sotah 13b). **All the Land** — God showed Moshe all the Land of Israel in its tranquility, and the

וּמִנְשֵׁה וְיַת כָּל אֶרְעָא דִּיהוּדָה
 עַד יָמָא מְעַרְבָא: ג וְיַת דְּרוֹמָא
 וְיַת מִישְׂרָא בְּקַעְתָּא דִּירְחוֹ
 קְרִיתָא דְדִקְלָיָא עַד צַעַר:
 ד וַיֹּאמֶר יי' לָהּ דָּא אֶרְעָא דִּי
 קְמִיתָא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק

וְאֶת־אֶרֶץ אֲפְרַיִם וּמִנְשֵׁה וְאֶת כָּל־אֶרֶץ
 יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן: ג וְאֶת־הַנֶּגֶב
 וְאֶת־הַפְּכָר בְּקַעַת יְרֵחוֹ עֵיר הַתְּמָרִים עַד־
 צַעַר: ד וַיֹּאמֶר יְדוּהָ אֵלָיו זֹאת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר

the land of Yehudah, until the westernmost Sea, (3) And the south, and the flat plain of the valley of Yericho, city of palm trees, until Tzo'ar. (4) And the Lord said

RASHI

רש"י

oppressors who in the future would oppress it (Sifrei 33:30). **Until Dan** — God showed Moshe the children of Dan worshipping idols, as the verse says (Judges 18:30), “And the children of Dan erected the graven image for themselves;” and He showed him Shimshon, who would in the future descend from Dan, as a savior [for Israel]. (ibid.) (2) **And all [the land of] Naftali** — God showed Moshe Naftali's land in its tranquility and in its destruction; and He showed him Devorah and Barak of Kedesh-Naftali, waging war against Sisra and his troops (Sifrei 33:31). **And the land of Efraim and Menashe** — God showed Moshe their land in its tranquility and in its destruction; and He showed him Yehoshua, who descended from Efraim, waging war against the kings of Canaan; and Gid'on, who descended from Menashe, waging war against Midyan and Amaleik. (ibid.) **And all the land of Yehudah** — in its tranquility and in its destruction; and He showed him the kingdom of the house of David, and its victories. (ibid.) **Until the westernmost Sea** — i.e., the land in the west [of Israel], in its tranquility and in its destruction. [Here, the Sea referred to is the Mediterranean Sea, which represents the westernmost flank of the Land of Israel.] Another explanation: Do not understand the verse as stating הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, rather, read it, as though it had said הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, “until the very last day” — i.e., the Holy One Blessed is He showed Moshe absolutely everything that would happen to Israel [until “the last day,” namely,] until the time that the dead would return to life. (ibid.) (3) **ואת הנגב** — means: The south [of Israel]. Another explanation is: הנגב refers to the Makhpeilah Cave [which is in Chevron, in the south of Israel], as the verse says (Numbers 13:22), “And they went up to the the south (נגב), and they came to Chevron” (Sifrei 33:32). **And the flat plain** — God showed Moshe Shlomoh molding the vessels of the

אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלוֹתָהּ, וְהַמְצִיקִין הָעֵתִידִין לֵהיוֹת מְצִיקִין לָהּ: עַד דָּן. הֲרָאֵהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים עִבּוֹם, שְׁנֹאֲמַר “וַיִּקְיְמוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפְּסֵל”, וְהֲרָאֵהוּ שְׁמִשׁוֹן, שְׁעֵתִיד לְצִאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשֵׁי: (ב) וְאֶת כָּל נַפְתָּלִי. הֲרָאֵהוּ אֶרְצוֹ בְּשִׁלוֹתָהּ וְחֹרְבָנָהּ, וְהֲרָאֵהוּ דְבוֹרָה וּבָרַק מְקַדֵּשׁ נַפְתָּלִי, נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילוֹתָיו: וְאֶת אֶרֶץ אֲפְרַיִם וּמִנְשֵׁה. הֲרָאֵהוּ אֶרְצֵם בְּשִׁלוֹתָהּ וּבְחֹרְבָנָהּ, וְהֲרָאֵהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מְלֹכֵי כְּנַעַן, שְׁבָא מֵאֲפְרַיִם. וְגִדְעוֹן שְׁבָא מִמְּנַשֶׁה, נִלְחָם עִם מִדְּיָן וְעַמְלֶק. וְאֶת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה. בְּשִׁלוֹתָהּ וּבְחֹרְבָנָהּ, וְהֲרָאֵהוּ מְלָכּוֹת בֵּית דָּוִד וְנִצְחָוֹנָם: עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן. אֶרֶץ הַמְּעַרֵב בְּשִׁלוֹתָהּ וּבְחֹרְבָנָהּ. דְּבַר אַחַר, אֵל תְּקַרֵּי “הַיָּם הָאֲחֵרוֹן” אֶלָּא הַיָּם הָאֲחֵרוֹן, הֲרָאֵהוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַמְּאוֹרְעוֹת שְׁעֵתִידִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עַד שִׁיחִיו הַמְּתִים: (ג) וְאֶת הַנֶּגֶב. אֶרֶץ הַדְּרוֹם. דְּבַר אַחַר, מְעַרַת הַמִּכְפֵּלָה, שְׁנֹאֲמַר “וַיַּעֲלוּ כְּנָגַב וַיָּבֹאוּ עַד חֶבְרוֹן”: וְאֶת הַפְּכָר. הֲרָאֵהוּ

וּלְיַעֲקֹב לְמִימֵר לְבָנָיִךְ אֶתְנַנֶּה
 אֶחֱזִיתֶךָ בְּעֵינֶיךָ וּלְתַמֵּן לֹא
 תַעֲבֹר: ה' וּמִית תַּמֵּן מֹשֶׁה
 עֲבָדָא דְרַי בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל
 מִימְרָא דְרַי: ו' וּקְבַר יָתָה

נְשַׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר
 לְזַרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתֶךָ בְּעֵינֶיךָ וְשָׂמָה
 לֹא תַעֲבֹר: ה' וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְדוּהָ
 בְּאַרְץ מוֹאָב עַל־פִּי יְדוּהָ: ו' וַיִּקְבַּר אֹתוֹ

to him: This is the Land which I swore to Avraham, to Yitzchak and to Yaakov, saying, I will give it to your offspring; I have let you see it with your eyes, but you will not cross over. (5) And Moshe, the servant of the Lord, died there, in the land of Moav, by the mouth of the Lord. (6) And He buried him in the valley,

RASHI

*Holy Temple, as the verse says (I Kings 7:46), "In the plain (ככר) of the Jordan, the king molded them in thick clay." (ibid.) (4) Saying, I will give it to your offspring; I have let you see it — so that you [Moshe] can go and say to Avraham, to Yitzchak and to Yaakov: "The oath which the Holy One Blessed is He swore to you — He has fulfilled it!" This is what is meant by the word "saying" [i.e., Moshe should say this to them] (see Berakhot 18b). "It is for this reason," [God says to Moshe,] "that I have shown the Land to you. However, a decree has been made before Me, that you will not cross over there. For if not for this decree, I would keep you alive until you would see Israel implanted and settled in the Land, and then you would go and tell the forefathers." (5) And Moshe ... died there — Is it possible that Moshe died, and then wrote the words: "And Moshe ... died there"?! But [the answer is:] Moshe wrote up to that juncture, and Yehoshua wrote from then on. Says Rabbi Meir: But is it possible that the Torah Scroll would be lacking in anything at all, and yet the verse says (Deuteronomy 31:26), "Take this Torah Scroll" [and Moshe commanded this to the Levites; so, according to the above opinion, is it possible that the Torah Scroll referred to there was an incomplete one, up to the juncture of Moshe's death?! This cannot be!] Rather, [continues Rabbi Meir,] we must say: The Holy One Blessed is He dictated this [i.e., the verse "And Moshe ... died there"], and Moshe wrote it in tears (Bava Batra 15b). **By the mouth of the Lord** — [i.e., Moshe died] by a Divine kiss (Bava Batra 17a). (6) And He buried him — i.e., The Holy One Blessed is He, Himself, in His very glory [buried Moshe] (Sotah 14a). Rabbi Yishmael, however, says*

רש"י

שְׁלֹמֹה יוֹצֵק בְּלִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁנֵאמַר "בְּכִכְר הַיַּרְדֵּן יִצְקֶם הַמֶּלֶךְ בַּמַּעֲבָה הָאֲדוּמָה": (ד) לֵאמֹר לְזַרְעֶךָ אֶתְנַנֶּה הָרְאִיתֶךָ. כְּדִי שֶׁתֵּלֶךְ וּתְאֹמַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קִימָה, וְזֶהוּ "לֵאמֹר", לְכֹף הָרְאִיתֶיךָ לָךְ, אֲבָל גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנֶי שֶׁשָּׂמָה לֹא תַעֲבֹר, שְׂאֵלֻלִי כֹף הִיטִי מִקִּימָךְ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וְקְבוּעִים בָּהּ, וְתֵלֶךְ וְתִגִּיד לָהֶם: (ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה. אֲפֹשֶׁר מֹשֶׁה מָת, וְכָתַב "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה", אֲלֵא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאֵילָף כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, אֲפֹשֶׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסַר בְּלוּם, וְהוּא אֹמֵר "לִקְחָ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמְעוֹ: עַל פִּי ה'. בְּנִשְׁיָקָה: (ו) וַיִּקְבַּר אֹתוֹ. הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ. רַבִּי

בְּחִילָתָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב לְקַבֵּל
בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אֲנִשׁ יֵת
קְבֻרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין: ז וּמֹשֶׁה
בַּר מֵאָה וְעֶשְׂרִין שָׁנִין כַּד מֵית
לֹא כְּהַת עֵינוּהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו
יִקְרָא דְאַפּוּהִי: ח וּבְכּוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה בְּמִישְׁרֵיא
דְּמוֹאָב תְּלַתִּין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ
יוֹמֵי בְּכִיתָא אַבְלָא דְּמֹשֶׁה:
ט וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון מְלִי רוּחַ
חֲכָמָתָא אַרִי סַמְךָ מֹשֶׁה יֵת

בְּנֵי בְּאֶרְץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע
אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ז וּמֹשֶׁה
בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כְהַתָּה
עֵינָיו וְלֹא־נָס לַחַה: ח וַיִּבְכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם
וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְּכִי אַבְל מֹשֶׁה: ט וַיְהוֹשֻׁעַ
בֶּן־נֹון מְלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סַמְךָ מֹשֶׁה

in the land of Moav, opposite Beit Peor. And no man knows the place of his burial, unto this day. (7) Moshe was one hundred and twenty years old when he died. His eye had not dimmed, nor had he lost his [natural] moisture. (8) And the sons of Israel wept for Moshe in the plains of Moav for thirty days, and the days of weeping over the mourning for Moshe came to an end. (9) And Yehoshua the son of Nun was full of the spirit of wisdom, because Moshe

RASHI

רש"י

that [the words “And he buried him” means that] Moshe buried himself. And this [word את in the phrase here אתו ויקבר אתו] is one of the three instances of the word את in Scripture which were expounded by Rabbi Yishmael in this way [i.e., where the suffix attached to את is understood to be reflexive, meaning “to himself”, “to themselves”, and so on]. And similar to this case [are the following two instances]: The verse says (Numbers 6:13), “On the day when his Nazirite vow is completed, he must bring him (אתו),” which means, “he must bring himself” [i.e., present himself]. And likewise, the verse says (Leviticus 22:16), “And they cause them (אותם) to bear the sin of their guilt.” Surely does this refer to others causing them to bear that sin?! Rather, the verse must mean that they cause themselves to bear the sin (Sifrei Bemidbar 6:124). **Opposite Beit Peor** — Moshe’s burial site was ready there [at Beit Peor], ever since the six days of Creation, to atone for the [sinful] act of Peor (see Numbers 25:1-8; Sotah 14a). This [Moshe’s burial site] was one of the things created at twilight, on the eve of [the first] Sabbath (Avot 5:6). (7) **His eye had not dimmed** — even after he died (see Sifrei 33:36). ולא נס לחה — [The word לחה] refers to his [body’s] moisture. [Thus, the phrase means:] “[Even after his death,] decomposition did not take over his body, nor did the appearance of his face change.” (8) בני ישראל — [ordinarily meaning the Children

ישמעאל אומר, הוא קבר את עצמו. וזהו הוא אחד משלשה אתין, שהיה רבי ישמעאל דורש בן. וכיוצא בו, “ביום מלאת ימי נזרו יביא אתו”, הוא מביא את עצמו. כיוצא בו, “והשיאו אותם עון אשמה”, וכי אחרים משיאים אותם, אלא הם משיאים את עצמם: מול בית פעור. קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית, לכפר על מעשה פעור. וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות: (ז) לא כהתה עינו. אף משמת: ולא נס לחה. לחוהית שבו. לא שלט בו רקבון, ולא נהפך תואר פניו: (ח) בני ישראל. הזכרים. אבל באהרן,

יְדוּהֵי עֲלוּהֵי וְקָבִילוּ מִנֵּה בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְעָבְדוּ כְּמֵא דֵי פְּקִיד יִי
 ית מִשֶּׁה: י וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד
 בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשֶּׁה דֵי אֲתַגְּלִי לֵה
 יִי אֲפִין בְּאֲפִין: יא לְכֹל אֲתִיא
 וּמוֹפְתֵיא דֵי שְׁלַחָה יִי לְמַעַבְד
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלְכֹל
 עַבְדוּהֵי וְלְכֹל אֲרָעָה: יב וְלְכֹל
 יְדָא תְּקַפְתָּא וְלְכֹל חוּזְנָא רַבָּא
 דֵי עָבַד מִשֶּׁה לְעֵינֵי כָּל
 יִשְׂרָאֵל: חֲזַק

אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְדוּהֵי אֶת־מֹשֶׁה: י וְלֹא־
 קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמִשֶּׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ
 יְדוּהֵי פָּנִים אֶל־פָּנִים: יא לְכֹל־הָאֲתָת
 וְהַמוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ יְדוּהֵי לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלְכֹל־עַבְדָּיו וְלְכֹל־אֲרָצוֹ:
 יב וְלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלְכֹל הַמוֹרָא הַגָּדוֹל
 אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: חֲזַק

had laid his hands upon him. And the Children of Israel listened to him, and they did as the Lord had commanded Moshe. (10) And there was no other prophet who arose in Israel like Moshe, whom the Lord knew face to face, (11) And [there was never] all the signs and wonders, which the Lord had sent him to perform in the land of Egypt, to Pharaoh and all his servants, and to all his land, (12) And all the strong hand, and all the great awe, which Moshe performed before the eyes of all Israel.

(Return to the beginning of the Parshah and read 11 verses.)

RASHI

רש"י

of Israel, male and female. But here, it refers only to] the males [who wept for Moshe]. However, when it came to [the passing of] Aharon, since he used to pursue peace, i.e., he used to bring peace between a man and his fellow, and between a woman and her husband, thus, the verse says [at Aharon's passing] (Numbers 20:29), "The whole house of Israel [wept for him]," meaning the men and the women (Pirkei d'Rebbi Eliezer 17).

מתוך שהיה רודף שלום, ונותן שלום בין איש לרעהו, ובין אשה לבעלה, נאמר "כל בית ישראל", זכרים ונקבות: (י) אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים. שהיה לבו גס בו, ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר "ועתה אעלה אל ה'". "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם": (יב) וְלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה. שקבל את התורה בלוחות, בידיו: וְלְכֹל הַמוֹרָא הַגָּדוֹל. נסים וגבורות שבמדבר הגדול והנורא: לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל. שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר "ואשרם לעיניכם", והסכימה

(10) Whom the Lord knew face to face —

For Moshe used to feel quite familiar with God, speaking with Him at any time he wished to do so, just as the verse says (Exodus 32:30), "So now I will go up to the Lord;" and (Numbers 9:8), "You stand still, and I will listen to that which the Lord will command concerning you."

(12) And all the strong hand — [This refers to] Moshe's receiving the Torah in the form of [extremely heavy stone] Tablets, with his hands. **And all the great awe —** [This refers to the] miracles and mighty deeds [that were performed for Israel] in the great and awesome wilderness (Sifrei 33:41). **Before the eyes of all Israel —** [This expression alludes to the incident, where] Moshe's heart stirred him up to smash the Tablets before their eyes, as the

רש"י

RASHI

דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר "אשר שברת", ישר כחך ששברת:

verse says (Deuteronomy 9:17), "and shattered them before your eyes." (Sifrei 33:41)

And [regarding Moshe shattering the

Tablets,] the Holy One Blessed is He gave His approval, as the verse says (Exodus 34:1), "[the first Tablets] which you shattered;" [God said to Moshe:] "Well done for shattering them!" (Shabbat 87a).

BERAKHA FOR FRIDAY

וזאת הברכה ליום ששי

הפטרת וזאת הברכה

ביהושע פרק א

א ויהי אחרי מות משה עבד ידוה ויאמר ידוה אל יהושע בן נון משרת משה לאמר: ב משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: ג כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל משה: ד מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: ה לא יתיצב איש לפניך כל ימי חינוך כאשר היתתי עם משה אהיה עמך לא ארפך ולא אעזבך: ו חנק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת להם: ז רק חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך: ח לא ימוש ספר התורה הזה מפיה ורגיית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: ט הלוא צויתיד חנק ואמץ אל תערץ ואל תחת כי עמך ידוה אליהך בכל אשר תלך: י ויצו יהושע את שטרי העם לאמר: יא עברו בקרב המחנה וצו את העם לאמר הכינו לכם צדה כי בעוד שלשת ימים אתם עברים את הירדן הזה לבוא לרשת את הארץ אשר ידוה אליהם נתן להם לרשתה: יב ולר אובנל ולגדי ולחצי שבט המנשה אמר יהושע לאמר: יג וזכור את הדבר אשר צוה אתכם משה עבד ידוה לאמר ידוה אליהם מניח לכם ונתן להם את הארץ הזאת: יד נשיכם טפכם ומקניכם ישבו בארץ אשר נתן להם משה בעבר הירדן ואתם תעברו חמושים לפני אחיכם כל גבורי החיל ועזרתם אותם: טו עד אשר יניח ידוה לאחיכם ככם וירשו גם חמה את הארץ אשר ידוה אליהם נתן להם ושבתם לארץ ירשתכם וירשתם אותה אשר נתן להם משה עבד ידוה בעבר הירדן מזרח השמש: טז ויענו את יהושע לאמר כל אשר צויתנו נעשה ואל כל אשר תשלחנו נלך: יז בכל אשר שמענו אל משה בן נשבע אליך רק יהיה ידוה אליהך עמך כאשר היה עם משה: יח כל איש אשר ימרה את פיהך ולא ישמע את דברך לכל אשר תצונו יומת רק חנק ואמץ:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום

Mishnah Nega'im, chapter 10

משנה נגעים פרק י

א הנתקים מטמאין בשני שבועות, ובשני סימנים

בנו עובדיה מברטנורא

א הנתקים. נגעים שבראש או בזקן, קרויין נתקים. על שם שהשער ניתק ונופל ונושר מחמת הנגע והנתקים אין